

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ СПЕЦІАЛІСТІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРИТУЛКІВ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

В статті розкриваються особливості соціально-педагогічної діяльності різних спеціалістів, які працюють у притулках для неповнолітніх, показані можливості їхньої співпраці.

Постановка проблеми. Зростання масштабів явища дитячої безпритульності в Україні на початку 1990-х років вимагало негайного вирішення проблеми. У зв'язку з цим почали виникати притулки—заклади соціального захисту для неповнолітніх.

Головними завданнями діяльності притулків є забезпечення соціалізації та реабілітації дітей, які знаходяться у скрутній життєвій ситуації, сприяння їхній інтеграції у суспільство, надання психолого-педагогічної та медико-соціальної допомоги і підтримки неповнолітнім. Для ефективного вирішення завдань, що стоять перед притулком, все більшої актуальності набуває комплексна соціально-педагогічна взаємодія спеціалістів – соціального педагога, психолога, вихователів, лікарів.

Проблеми функціонування притулків для неповнолітніх на сучасному етапі розглядаються у дослідженнях Л.С.Волинець, О.О.Січкач, О.В.Безпалько, Н.Ю.Максимової, Є.Воронової. Особливості діяльності соціального педагога, психолога притулку вивчають О.Піменова, С.С.Пальчевський, І.І.Цушко. Однак питання взаємодії спеціалістів у діяльності притулків у наукових дослідженнях не розглядаються.

Мета нашої статті — проаналізувати соціально-педагогічну взаємодію спеціалістів у притулках для неповнолітніх, яка є необхідною для вирішення завдань діяльності цих закладів.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Головною ланкою у налагодженні професійної взаємодії спеціалістів у притулку є діяльність соціального педагога, який сприяє загальному процесу реабілітації вихованців закладу.

Необхідно зазначити, що до притулків потрапляють діти ослаблені фізично, з порушенням соціального і психологічного статусу, відчужені від сім'ї, школи, переважна більшість з них педагогічно занедбані, частина вихованців дошкільного віку мають затримку психічного чи розумового розвитку. Можливості профілактичної роботи з ними багато в чому втрачені. Тому соціально-педагогічна діяльність притулків направлена в основному на корекцію та часткову реабілітацію безпритульних та бездоглядних дітей.

М.А.Галагузова визначає соціально-педагогічну реабілітацію дітей як систему заходів виховного впливу, направлених на формування особистісних якостей, необхідних для життєдіяльності, активної життєвої позиції, які сприяють інтеграції дитини у суспільство; на оволодіння необхідними вміннями і навичками по самообслуговуванню, позитивними соціальними ролями, правилами поведінки у суспільстві; на отримання необхідної освіти [6, С.300-301]. Реабілітаційний вплив у роботі з безпритульними та бездоглядними дітьми має бути особистісно орієнтованим і поєднувати індивідуальний та середовищний підходи при наданні необхідної допомоги.

На нашу думку, процес реабілітації дитини у притулку носить частковий характер. Адже практично неможливо за термін, який перебуває неповнолітній у притулку (максимум - 90 діб), надати йому необхідну вичерпну реабілітацію. Комплекс реабілітаційних заходів у притулку спрямований на вирішення конкретної кризової ситуації, у якій опинився той чи інший неповнолітній.

Первинне обстеження, яке проходить неповнолітній, потрапивши до притулку, має на меті виявити стан його фізичного здоров'я та особливості соціальної ситуації розвитку. Діагностика фізичного стану дитини здійснюється лікарем притулку. У разі потреби неповнолітнього направляють у стаціонарні відділення місцевої лікарні. Вже на цьому етапі соціальний педагог знайомиться зі станом здоров'я дитини, характером перебігу її хвороби, причинами захворювання. Отримані дані медичного огляду він заносить до особової справи вихованця, в якій фіксує всю вхідну інформацію про неповнолітнього. Зі слів дитини соціальний педагог записує «Пояснення дитини» з метою визначення соціального статусу неповнолітнього.

Комплексне соціально-педагогічне обстеження дитини здійснюється під час перебування її у карантинній групі (до 14 днів). Воно має на меті виявити сімейні та соціальні зв'язки неповнолітнього, стосунки з родичами, визначити можливості збереження сім'ї та перспективи повернення до неї. Одночасно проводиться діагностика кризової ситуації, в якій опинилася

дитина, визначаються її причини та можливі наслідки з урахуванням особистісних характеристик вихованця [3, с.71].

На етапі діагностики і адаптації до умов притулку спеціалісти вирішують різні завдання. Так, соціальний педагог виконує такі функції: виявляє і аналізує причини, що обумовили бездоглядність та соціальну дезадаптацію неповнолітнього; збирає і відновлює необхідні документи неповнолітнього; повідомляє осіб, що відповідають за виховання дитини, про її місцеперебування; збирає інформацію, яка стосується життя дитини в сім'ї.

Пріоритетною формою влаштування дитини після притулку є сім'я. Питання про доцільність повернення дитини в сім'ю, як правило, вирішує адміністрація притулку на основі рекомендацій соціального педагога. Однак, якщо таке повернення з певних причин неможливе, спеціаліст вивчає питання щодо опіки вихованця найближчими родичами або передачу його в навчальний заклад інтернатного типу, у дитячий будинок. Тому для детальнішого вивчення соціального статусу дитини соціальний педагог зв'язується з її родичами, сусідами, школою, службами у справах неповнолітніх, відділеннями кримінальної міліції та іншими установами [2, с.397]. У випадку необхідності соціальний педагог як захисник соціальних прав дитини допомагає директору притулку готувати документи про порушення кримінальної справи в інтересах вихованця, на усиновлення, встановлення опікуництва чи переведення в інший заклад.

Професійна діяльність психолога у кожному конкретному випадку починається з вивчення документації на дитину, у тому числі і медичної картки, відомостей про сім'ю. Можна визначити наступні завдання психолога притулку на етапі здійснення комплексної діагностики вихованця: вивчення стану психічного здоров'я, особливостей розвитку особистості та поведінки дитини; зняття психологічного стресу; визначення психічного статусу неповнолітнього, встановлення ступеня та характеру дезадаптації, наявності страхів, тривожності, емоційної нестійкості; діагностика готовності дитини до школи.

Діяльність соціального педагога і психолога не буде завершеною на етапі комплексного соціально-психологічного обстеження дитини, якщо вони не будуть взаємодіяти з лікарем притулку. Він у свою чергу надає необхідну медичну допомогу.

На основі даних, отриманих у результаті діагностики, складається коротка характеристика дитини з вказівками на те, що заважає їй нормально розвиватися. Потім на основі такого аналізу складається індивідуальна програма реабілітації на кожного вихованця, враховуючи його попередню життєву історію та динаміку особистісних змін. Якщо є декілька дітей, які мають подібні проблеми, складають програми на невелику підгрупу вихованців.

Однак реабілітаційні програми педагогів та психологів з різних причин встигають розробити не для всіх вихованців. Переважна більшість заходів, включених до програм, спрямована на подолання педагогічної занедбаності, зменшенні прогалин в опануванні шкільної та дошкільної програм. Лише невелика частина заходів присвячена психолого-педагогічній корекції та терапії [5, С.47-48]. Фактично програми реабілітації зводяться до загальних порад вихователям щодо напрямків роботи з неповнолітніми, щодо організації навчально-виховних занять.

Сучасна практика роботи притулків для неповнолітніх показує, що на наступних етапах адаптації і супроводу дитини у закладі, співпраця спеціалістів носить незавершений характер. На нашу думку, для ефективної взаємодії спеціалістів доречно розробляти поетапні плани спільних дій соціального педагога, психолога, вихователів, лікарів, які сприятимуть вирішенню кризової ситуації дитини. План варто розробляти разом з дитиною, з опорою на її внутрішні ресурси. Відповідальність за реалізацію поставлених у плані завдань у кожному конкретному випадку має розподілятися між всіма учасниками. Також спеціалістам необхідно залучати сім'ю до реабілітаційного процесу неповнолітнього.

Після проходження карантину дитина потрапляє до групи вихованців, основну роботу з якою проводить вихователь. Він по суті виконує соціально-педагогічні функції: проводить навчальні заняття згідно розкладу та планування закладу, виховні заняття профілактичного, розвивально-корекційного характеру, гурткову роботу.

Робота вихователів з дітьми у притулках базується на підходах, які здебільшого забезпечують організацію їх життєдіяльності з урахуванням вікових особливостей та рівня індивідуального розвитку. Поруч із вивченням індивідуальних особливостей вихованців важливе значення має вивчення групової взаємодії, оскільки у притулку вихователь працює з групою. Необхідно знати всі нюанси стосунків неповнолітніх, ступінь впливу групи на кожного з них. Процес взаємодії дітей у групі ускладнюється тим, що вона часто змінюється, не є сталою внаслідок прибуття і вибуття вихованців.

Зазначимо, що більшість дітей, які потрапляють у притулок, мають хронічну неуспішність. Серед вихованців є діти, які в свої 7-15 років зовсім не навчались у початковій школі або з різних причин довго не відвідували шкільних занять, не вміють читати, писати. Враховуючи різний рівень набутих знань дітей, педагоги притулків намагаються диференційовано вирішувати питання навчання, застосовуючи індивідуальний підхід. Деякі притулки співпрацюють із загальноосвітніми школами, що передбачено «Типовим положенням про притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх». Однак частіше з дітьми працюють вихователі притулків, деякі уроки проводять студенти-волонтери. Все ж навчання дітей у притулках знаходиться на дуже низькому рівні. З дітьми працюють без усякої системи і знання методики люди, які іноді навіть не мають педагогічної освіти. Суттєвою причиною низького рівня навчання дітей є відсутність зразків побудови навчального процесу з таким специфічним контингентом, якими є бездоглядні діти.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що питання соціально-педагогічної взаємодії спеціалістів у діяльності притулків для неповнолітніх є актуальним і потребує подальшої розробки. Для вирішення завдань, що стоять перед притулком, необхідна узгодженість дій соціального педагога, психолога, вихователів, лікарів та поетапне виконання ними індивідуальних програм реабілітації неповнолітніх. Ступінь ефективності реалізації завдань реабілітаційного процесу у притулку визначається рівнем соціалізації дитини, її здатністю адаптуватися у суспільстві.

Література

1. Воронова Е. Социальная работа с уличными детьми // Социальная педагогика. – 2004. – №4. – С. 68-74.
2. Пальчевський С.С. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. – К: Кондор, 2005. – 560 с.
3. Пименова О. Социально-педагогическая, психологическая воспитательная работа в приюте // Воспитание школьников. – 2003. – №4. – С.29-32; 2003. – №5. – С.20-27.
4. Психолого-педагогічна реабілітація «дітей вулиць» / За ред. І.І. Цушка. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 292 с.
5. Реабілітаційна робота з «дітьми вулиць» у притулках для неповнолітніх. – К.: Видавничий дім «Калита», 2005. – 72 с.
6. Социальная педагогика: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. М.А.Галагузовой. – М.: ВЛАДОС, 2000.

УДК 316.614

Різник Л.М., Лиховид О.Р.

ОСНОВНІ ЕТАПИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

В статті висвітлюється проблема соціалізації учнівської молоді. Надається теоретичний аналіз основних етапів соціалізації дитини протягом періоду шкільного навчання.

Постановка проблеми. Важливим інститутом соціалізації учнівської молоді є загальноосвітня школа. Проблемам соціалізації молоді присвячені дослідження багатьох вчених, зокрема А.Мудрик, Д.Ельконіна, А.Петровського, Л.Шпак та ін. Для успішного здійснення соціалізації учнів важливо знати структуру та специфіку. У зв'язку з цим мета статті полягає у з'ясуванні особливостей провідної діяльності учнів на різних етапах шкільної соціалізації.

Успішною соціалізацією може вважатися ефективна адаптація людини до суспільства і водночас здатність певною мірою протистояти суспільству, тим його проявам, які заважає її саморозвитку і самоствердженню. Таким чином, в самому процесі соціалізації закладено внутрішній конфлікт між мірою ідентифікації людини з суспільством і мірою уособлення її в суспільстві. Соціалізація, будучи складним, діалектичним цілісним процесом розвитку і саморозвитку, постає як єдність двох суперечливих сторін. Не засвоївши умов середовища, не ствердившись в ньому не можна активно впливати на нього. Разом з тим засвоєння соціального досвіду неможливе без індивідуальної активності самої людини в різних сферах діяльності [6].

Результати теоретичного аналізу проблеми. Соціалізація – двосторонній процес, який включає, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в